

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

1. Περίληψη

Στα τέλη του ογδόου αιώνα π.Χ., οι Έλληνες ζούσαν σε ανεξάρτητες **πόλεις-κράτη**. Είχαν όμως πολλά κοινά στοιχεία, όπως το αλφάβητο, η θρησκεία και οι αθλητικοί αγώνες. Στους επόμενους αιώνες, πολλοί μετανάστευσαν και ίδρυσαν νέες πόλεις (**αποικίες**) στα παράλια της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου.

Στις αρχές του πέμπτου αιώνα π.Χ., οι Πέρσες επιτέθηκαν στις ελληνικές πόλεις. Οι ελληνικές πόλεις συμμαχίσαν και τους νίκησαν. Όμως οι ελληνικές πόλεις φοβόντουσαν ακόμη τους Πέρσες. Γι' αυτό, η Αθήνα και άλλες πόλεις δημιούργησαν τη Συμμαχία της Δήλου. Η Συμμαχία της Δήλου βοήθησε την Αθήνα να γίνει ακόμα πιο δυνατή. Μετά τους Περσικούς Πολέμους η Αθήνα ήταν ένα πολύ σημαντικό οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο.

Στην αρχαία ελληνική ιστορία, ο πέμπτος και ο τέταρτος αιώνας ονομάζονται **κλασική περίοδος**. Την κλασική περίοδο αναπτύχθηκε η δημοκρατία, ο πολιτισμός, η τέχνη και η φιλοσοφία. Χτίστηκαν σπουδαίοι ναοί στην Ακρόπολη, όπως ο Παρθενώνας.

Προς τα τέλη του πέμπτου αιώνα, οι ελληνικές πόλεις άρχισαν να πολεμούν μεταξύ τους. Οι πόλεμοι αυτοί συνεχίστηκαν και στον τέταρτο αιώνα. Πολύ σημαντικός ήταν ο πόλεμος ανάμεσα στην Αθήνα και τη Σπάρτη (Πελοποννησιακός Πόλεμος). Η Αθήνα έχασε τον πόλεμο, και η Σπάρτη έγινε πιο δυνατή.

Στο δεύτερο μισό του τετάρτου αιώνα, ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος Β' κατέκτησε τις ελληνικές πόλεις-κράτη. Μετά, ο γιος του, ο Μέγας Αλέξανδρος, κατέκτησε την Περσική Αυτοκρατορία και δημιούργησε ένα τεράστιο κράτος. Μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου, το κράτος αυτό χωρίστηκε σε άλλα, μικρότερα κράτη. Στα κράτη αυτά δημιουργήθηκε ένας νέος πολιτισμός. Αυτός ο πολιτισμός είχε στοιχεία από τον ελληνικό πολιτισμό και από τους πολιτισμούς της Ασίας και της Αιγύπτου και ονομάζεται **ελληνιστικός**.

Στο μεταξύ, όμως, η Ρώμη έγινε η νέα δύναμη στη Μεσόγειο. Οι Ρωμαίοι πολέμησαν εναντίον των Ελλήνων και νίκησαν. Οι ελληνικές πόλεις έγιναν μέρος του ρωμαϊκού κράτους.

2. Κυρίως Κείμενο

A. Οι πόλεις-κράτη και τα πολιτεύματα

Οι Έλληνες ζούσαν σε **πόλεις-κράτη**. Οι πόλεις-κράτη ήταν μικρά ανεξάρτητα κράτη. Περιελάμβαναν μια πόλη και την αγροτική περιοχή γύρω της.

Στις πόλεις-κράτη κάποιοι ενήλικες άνδρες ήταν πολίτες. Οι πολίτες ήταν ελεύθεροι και συνήθως είχαν πατέρα πολίτη. Άλλοι κάτοικοι ήταν δούλοι: οι δούλοι ανήκαν σε κάποιον πολίτη ή στο κράτος. Στις πόλεις ζούσαν και ξένοι (μέτοικοι). Οι γυναίκες δεν συμμετείχαν στις αποφάσεις για την πόλη (τα κοινά).

Σε πολλές πόλεις οι γεωργοί αναγκάζονταν να δανειστούν, έχαναν τα κτήματά τους και γίνονταν δούλοι. Οι φτωχοί πολίτες ήταν ένα σημαντικό πρόβλημα. Γι' αυτό

οι Έλληνες ίδρυσαν νέες πόλεις στα παράλια της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου (**αποικίες**) και κάποιοι πολίτες μετανάστευαν εκεί.

Οι ελληνικές πόλεις δεν είχαν πάντα το ίδιο **πολίτευμα**. Στην αρχή κυβερνούσαν βασιλιάδες (**βασιλεία**). Μετά κυβερνούσαν λίγες οικογένειες που είχαν πολλά κτήματα, οι αριστοκράτες (**αριστοκρατία**). Σε πολλές πόλεις οι φτωχοί γεωργοί, οι τεχνίτες και οι έμποροι δεν ήταν ευχαριστημένοι με τον τρόπο που κυβερνούσαν οι αριστοκράτες. Σε ορισμένες πόλεις κάλεσαν νομοθέτες να αλλάξουν τον τρόπο που κυβερνιόταν η πόλη. Οι νομοθέτες έκαναν νόμους που περιορίσαν τη δύναμη των αριστοκρατών. Όταν λίγοι πλούσιοι μοιράζονταν την εξουσία με τους αριστοκράτες, το πολίτευμα ονομαζόταν **ολιγαρχία**. Κάποιες φορές, όμως, ένας ισχυρός άνθρωπος έπαιρνε την εξουσία αυθαίρετα. Τότε το πολίτευμα ονομαζόταν **τυραννία**.

Στην Αθήνα ένας σημαντικός νομοθέτης ήταν ο **Σόλων**. Κατάργησε τα χρέη των αγροτών. Απελευθέρωσε όσους είχαν χάσει την ελευθερία τους για χρέη. Η συνέλευση του λαού (Εκκλησία του Δήμου) αποφάσιζε για την πόλη μαζί με τους αριστοκράτες.

Στη Σπάρτη, νομοθέτης ήταν ο **Λυκούργος**. Οι Σπαρτιάτες περνούσαν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους στο στρατό. Τη γη την καλλιεργούσαν οι **εἰλωτες**. Οι εἰλωτες ήταν δούλοι του κράτους και δεν είχαν δικαιώματα.

Τα κοινωνικά προβλήματα στην Αθήνα δε λύθηκαν με τους νόμους του Σόλωνα. Ο τύραννος **Πεισίστρατος** πήρε την εξουσία (τυραννία). Στα τέλη του έκτου αιώνα π.Χ., ο **Κλεισθένης** προσπάθησε να κάνει την Αθήνα πιο δημοκρατική. Στο εξής η **Εκκλησία του Δήμου** έπαιρνε τις αποφάσεις και κυβερνούσε. Η **Βουλή των Πεντακοσίων** ετοίμαζε τους νόμους και δικάζε.

Από το 492 μέχρι το 480 π.Χ., οι Πέρσες έκαναν επιθέσεις στις ελληνικές πόλεις-κράτη (**Περσικοί Πόλεμοι**). Ήθελαν να τις κατακτήσουν και να μεγαλώσουν τα βασίλειά τους. Η Αθήνα, η Σπάρτη και άλλες ελληνικές πόλεις συμάχησαν και πολέμησαν τους Πέρσες. Η Αθήνα είχε πολύ δυνατό στόλο και η Σπάρτη πολύ δυνατό στρατό. Οι Έλληνες είχαν μικρότερες δυνάμεις από τους Πέρσες, αλλά στο τέλος νίκησαν.

B. Η αθηναϊκή δημοκρατία και ο Πελοποννησιακός Πόλεμος

Μετά τους Περσικούς Πολέμους η Αθήνα έγινε πολύ δυνατή. Ήταν μία από τις πιο πλούσιες πόλεις. Οι ελληνικές πόλεις ήθελαν προστασία από τους Πέρσες. Γι' αυτό, η Αθήνα δημιούργησε με άλλες πόλεις τη **Συμμαχία της Δήλου**. Ύστερα, όμως, η Αθήνα επέβαλε φόρο στις πόλεις της Συμμαχίας και μετέφερε το ταμείο της Συμμαχίας στην Αθήνα. Με ένα μέρος από τα λεφτά του ταμείου, οι Αθηναίοι ξαναέχτισαν τους ναούς της Ακρόπολης που είχαν κάψει οι Πέρσες. Ο πιο σημαντικός ναός στην **Ακρόπολη** ήταν ο Παρθενώνας.

Την **εποχή του Περικλή** η Αθήνα έγινε πιο **δημοκρατική**. Οι Αθηναίοι (ο δήμος) κυβερνούσαν και έπαιρναν τις αποφάσεις για την πόλη. Η συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις (τα κοινά) θεωρούταν υποχρέωση των πολιτών.

Στα τέλη του πέμπτου αιώνα (431-404 π.Χ.), η Αθήνα και η Σπάρτη άρχισαν να πολεμούν μεταξύ τους. Και οι δύο ήταν πολύ δυνατές και ήθελαν να κυριαρχήσουν στον ελληνικό κόσμο. Ο πόλεμος αυτός κράτησε 27 χρόνια (**Πελοποννησιακός Πόλεμος**). Τελικά, η Σπάρτη ζήτησε βοήθεια από τους Πέρσες και νίκησε την Αθήνα.

Όμως η κυριαρχία της Σπάρτης δεν κράτησε πολύ. Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος είχε πολύ αρνητικές συνέπειες για τις ελληνικές πόλεις-κράτη.

Γ. Η τέχνη, η φιλοσοφία και οι επιστήμες

Ο πολιτισμός της αρχαίας Ελλάδας επηρεάστηκε από τους πολιτισμούς της δυτικής Ασίας και της Αιγύπτου. Οι ελληνικές πόλεις-κράτη, και κυρίως η Αθήνα, ανέπτυξαν τις καλές τέχνες (γλυπτική, ζωγραφική, αρχιτεκτονική), τη λογοτεχνία, τη φιλοσοφία, τη μουσική και πολλές επιστήμες. Ο πολιτισμός της κλασικής Ελλάδας επηρέασε τον ρωμαϊκό πολιτισμό και στη συνέχεια τον νεότερο δυτικό πολιτισμό.

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν σε **πολλούς θεούς**. Τους παρουσίαζαν με ανθρώπινη μορφή. Οι πιο σημαντικοί ήταν δώδεκα. Τα πιο παλιά κείμενα που σώζονται είναι τα **έπη**. Τα **έπη** είναι ποιήματα για θεούς και ήρωες παλιότερων εποχών. Τα πιο γνωστά είναι η Ιλιάδα και η Οδύσσεια του Ομήρου.

Το **θέατρο** δημιουργήθηκε αιώνες αργότερα από τις θρησκευτικές τελετές. Τα θεατρικά έργα ήταν σοβαρά (τραγωδίες) ή αστεία (κωμωδίες). Στην Αθήνα, ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης έγραψαν τις πιο σημαντικές τραγωδίες. Ο Αριστοφάνης έγραψε τις πιο γνωστές κωμωδίες.

Οι Έλληνες προσπάθησαν να καταλάβουν τον κόσμο με τη λογική. Έτσι διαμόρφωσαν πολλές επιστήμες, όπως την **αστρονομία** και τα **μαθηματικά**. Τον πέμπτο αιώνα, ο **Ιπποκράτης** ανέπτυξε την **ιατρική**. Ο **Ηρόδοτος** και ο **Θουκυδίδης** μελέτησαν το παρελθόν και δημιούργησαν την **ιστορία**. Οι **φιλόσοφοι** της αρχαίας Ελλάδας (ο **Σωκράτης**, ο **Πλάτωνας**, ο **Αριστοτέλης**) προσπάθησαν να βρουν λύση στα μεγάλα προβλήματα των ανθρώπων (την αλήθεια, τη γνώση, την ευτυχία, την κοινωνία).

Τον έκτο αιώνα, τα **αγάλματα** συνήθως παρουσιάζουν έναν γυμνό νέο άνδρα (κούρος) και μια ντυμένη νεαρή κοπέλα (κόρη). Μετά τους Περσικούς Πολέμους, τα αγάλματα δείχνουν τους ανθρώπους σε κίνηση. Οι Αθηναίοι έχτισαν πάλι τους ναούς στην **Ακρόπολη**. Ο Ικτίνος και ο Καλλικράτης ήταν οι αρχιτέκτονες της Ακρόπολης. Ο γλύπτης Φειδίας έφτιαξε πολλά από τα γλυπτά του Παρθενώνα και των άλλων ναών.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Σαπφώ

Η Σαπφώ ήταν από τις πιο γνωστές ποιήτριες της αρχαίας Ελλάδας. Έζησε στο νησί της Λέσβου τον έκτο αιώνα. Έγραψε κυρίως ερωτικά ποιήματα και ύμνους σε θεούς.

Περικλής

Ο Περικλής ήταν ο πιο σπουδαίος πολιτικός της Αθήνας τον πέμπτο αιώνα. Στην εποχή του ο λαός απέκτησε περισσότερες εξουσίες και αναπτύχθηκε η τέχνη.

Αισχύλος

Ο Αισχύλος ήταν ο παλαιότερος τραγικός ποιητής, που σώζονται ακόμη κείμενά του. Πήρε μέρος στους Περσικούς Πολέμους. Στο έργο του μίλησε για την αυθαιρεσία της εξουσίας και για τη δικαιοσύνη.

Σοφοκλής

Ο Σοφοκλής ήταν ίσως ο πιο αγαπητός από τους τραγικούς ποιητές. Στις τραγωδίες του μιλάει για την ελευθερία του ανθρώπου και για τη σύγκρουση του νόμου των θεών με το νόμο των ανθρώπων.

Ευριπίδης

Ο Ευριπίδης έζησε όταν η Αθήνα ήταν σε ακμή. Ήταν φίλος του Σωκράτη. Οι ήρωες των έργων του είναι καθημερινοί άνθρωποι με τις αδυναμίες και τα ελαττώματά τους.

Αριστοφάνης

Ο Αριστοφάνης έγραψε κωμωδίες. Στα έργα του σατίρισε πολλές προσωπικότητες της εποχής του, όπως τον Σωκράτη και τον Ευριπίδη. Μίλησε για την ανάγκη να κάνουν ειρήνη οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες.

Δημόκριτος

Ο Δημόκριτος ήταν φιλόσοφος που γεννήθηκε στα Άβδηρα της Θράκης. Πρώτος αυτός είπε ότι η ύλη αποτελείται από πολύ μικρά σωματίδια, τα άτομα.

Σωκράτης

Το έργο του είναι γνωστό σε μας από τους διαλόγους που έγραψε ο μαθητής του Πλάτωνας. Ο Σωκράτης συζητούσε με διάφορους Αθηναίους και προσπαθούσε να τους βοηθήσει να φτάσουν μόνοι τους στην αλήθεια.

Αριστοτέλης

Ο Αριστοτέλης ήταν μαθητής του Πλάτωνα και δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Μελέτησε τη λογική, την ηθική, την ψυχολογία, τους τρόπους οργάνωσης της πολιτείας και φαινόμενα της φύσης.

Ιπποκράτης

Ο Ιπποκράτης γεννήθηκε στην Κω στον πέμπτο αιώνα π.Χ. Πρώτος αυτός χώρισε τη θρησκεία από την ιατρική. Είπε ότι το περιβάλλον και οι συνθήκες ζωής και διατροφής είναι σημαντικά για την υγεία.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

- **Έπη:** Ηρωικά ποιήματα για τους θεούς και τους μυθικούς ήρωες.
- **Πολίτευμα:** Το πολιτικό σύστημα με το οποίο κυβερνάται ένα κράτος, τα χαρακτηριστικά της εξουσίας.
- **Βασιλεία:** Κυβερνάει ο βασιλιάς.
- **Αριστοκρατία:** Κυβερνούν οι αριστοκράτες, πλούσιοι από παλιές οικογένειες, που έχουν πολλά κτήματα.
- **Ολιγαρχία:** Κυβερνούν οι πιο πλούσιοι έμποροι και κτηματίες.
- **Τυραννία:** Κάποιος παίρνει την εξουσία με τη βία και κυβερνά μόνος του.
- **Δημοκρατία:** Η συνέλευση του λαού (Εκκλησία του Δήμου) κυβερνάει την πόλη και εκλέγει τους άρχοντες. Κάποιοι αξιωματούχοι επιλέγονται με κλήρωση.
- **Αποικία:** Οι πόλεις που έχτισαν οι αρχαίοι Έλληνες στα παράλια της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου.
- **Κλασική περίοδος:** Η περίοδος που αναπτύσσονται η τέχνη, η λογοτεχνία και η φιλοσοφία, αλλά και η δημοκρατία (5^{ος} και 4^{ος} αιώνας π.Χ.).

- **Ελληνιστική περίοδος:** Η περίοδος από τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου ως την κατάκτηση της ανατολικής Μεσογείου από τους Ρωμαίους. Η ελληνική γλώσσα γίνεται γνωστή στη Μικρά Ασία, τη Συρία και την Αίγυπτο.
- **Ολυμπιακοί Αγώνες:** Οι αθλητικοί αγώνες που οργανώνονταν κάθε τέσσερα χρόνια στην Ολυμπία. Συμμετείχαν αθλητές από όλες τις ελληνικές πόλεις. Ήταν το σημαντικότερο αθλητικό γεγονός της Αρχαίας Ελλάδας. Όσο διαρκούσαν οι αγώνες, σταματούσαν οι πόλεμοι.

ΒΥΖΑΝΤΙΟ

1. Περίληψη

Το 324 μ.Χ. ο αυτοκράτορας **Κωνσταντίνος** μεταφέρει την πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε μια νέα πόλη, την **Κωνσταντινούπολη**. Πολλοί κάτοικοι της Αυτοκρατορίας γίνονται χριστιανοί και, τον τέταρτο αιώνα, ο **χριστιανισμός** γίνεται η επίσημη θρησκεία του κράτους. Το 395, ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Β' χωρίζει την Αυτοκρατορία σε **ανατολική και δυτική**. Από τον πέμπτο αιώνα το ανατολικό τμήμα το ονομάζουμε **Βυζαντινή Αυτοκρατορία**.

Τον έκτο αιώνα, ο αυτοκράτορας **Ιουστινιανός** κατακτά εδάφη και μεγαλώνει το κράτος. Επίσης, οργανώνει καλύτερα τη **διοίκηση**, συγκεντρώνει τους **νόμους** (Ιουστινιάνειος Κώδικας) και χτίζει την πιο σημαντική εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, την **Αγία Σοφία**.

Για αιώνες, η Αυτοκρατορία βρίσκεται σε πόλεμο με πολλούς λαούς, όπως τους Πέρσες, τους Άραβες και τους Βούλγαρους. Τον έβδομο αιώνα, οι Άραβες κατακτούν πολλά εδάφη της. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία περιορίζεται στη Μικρά Ασία και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Από τα μέσα του ενάτου μέχρι τα μέσα του ενδέκατου αιώνα, οι βυζαντινοί αυτοκράτορες αντιμετωπίζουν με επιτυχία τις επιθέσεις άλλων λαών και οργανώνουν τη διοίκηση. Τα γράμματα και οι τέχνες ανθίζουν. Οι μορφωμένοι μελετούν τα αρχαία ελληνικά και ρωμαϊκά κείμενα. Όμως, στα μέσα του ενδέκατου αιώνα, ένας νέος λαός, οι Τούρκοι, εμφανίζεται στα ανατολικά σύνορα του κράτους.

Το 1204, οι **Σταυροφόροι** καταλαμβάνουν την Κωνσταντινούπολη και μοιράζουν τα εδάφη της Αυτοκρατορίας. Οι Βυζαντινοί ιδρύουν κράτη σε διάφορες επαρχίες. Το πιο δυνατό από αυτά είναι η Αυτοκρατορία της Νίκαιας στη Μικρά Ασία. Το 1261, ο αυτοκράτορας της Νίκαιας διώχνει τους Σταυροφόρους από την Κωνσταντινούπολη.

Τον 14^ο αιώνα, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία βρίσκεται σε άσχημη κατάσταση. Οι Οθωμανοί Τούρκοι καταλαμβάνουν σταδιακά ένα μεγάλο μέρος της Μικράς Ασίας και την περιοχή των Βαλκανίων. Το 1453, ο σουλτάνος των Οθωμανών **Μωάμεθ Β'** μπαίνει στην Κωνσταντινούπολη. Ο βυζαντινός αυτοκράτορας **Κωνσταντίνος Παλαιολόγος** σκοτώνεται στη μάχη. Η Κωνσταντινούπολη γίνεται πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

1. Κυρίως Κείμενο

A. Η έννοια της αυτοκρατορίας

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία είναι συνέχεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ως το 1453, οι αυτοκράτορες είχαν τον τίτλο του «Αυτοκράτορα των Ρωμαίων». Οι κάτοικοι ονομάζονταν «Ρωμαίοι». Πολύ αργότερα, οι ιστορικοί την ονόμασαν Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Οι πιο σημαντικές διαφορές ανάμεσα στη Ρωμαϊκή και τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία είναι η θρησκεία, η θέση του αυτοκράτορα και η γλώσσα. Ο **χριστιανισμός** έγινε επίσημη

θησκεία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας τον τέταρτο αιώνα. Οι βυζαντινοί αυτοκράτορες είχαν **μεγαλύτερη εξουσία** από τους ρωμαίους αυτοκράτορες. Πίστευαν ότι είναι εκπρόσωποι του Θεού στη Γη. Στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία ζούσαν πολλοί λαοί που μιλούσαν πολλές γλώσσες. Από τον έβδομο αιώνα, πολλοί μιλούσαν **ελληνικά**. Έτσι, τα ελληνικά έγιναν η γλώσσα της διοίκησης στη θέση των λατινικών.

Το Βυζάντιο ήταν στη μεγαλύτερη ακμή του τον **δέκατο αιώνα**, τον καιρό της **Μακεδονικής Δυναστείας**. Η γεωργία και το εμπόριο αναπτύχθηκαν πολύ. Οι γεωργοί αποτελούσαν τον στρατό της Αυτοκρατορίας. Αυτοί προστάτευαν τα σύνορα του κράτους. Αργότερα αυτό άλλαξε και οι αυτοκράτορες πλήρωναν τους στρατιώτες (μισθοφόροι). Τότε, η δύναμη της Αυτοκρατορίας μειώθηκε.

Το 1204, οι **Σταυροφόροι** κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη και μοίρασαν τα εδάφη της Αυτοκρατορίας. Οι Βυζαντινοί ίδρυσαν κράτη σε διάφορες επαρχίες. Το πιο δυνατό από αυτά τα κράτη ήταν η Αυτοκρατορία της Νίκαιας, στη Μικρά Ασία. Το 1261, ο Μιχαήλ Παλαιολόγος, αυτοκράτορας της Νίκαιας, έδιωξε τους Σταυροφόρους από την Κωνσταντινούπολη. Με τις Σταυροφορίες η έχθρα ανάμεσα στους καθολικούς και τους ορθόδοξους χριστιανούς και ανάμεσα στους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους μεγάλωσε.

Τους δύο τελευταίους αιώνες, το βυζαντινό κράτος δεν ήταν πια τόσο μεγάλο. Οι Οθωμανοί Τούρκοι εγκαταστάθηκαν στη βορειοδυτική Μικρά Ασία. Σύντομα επεκτάθηκαν και στην Ευρώπη. Το κράτος και οι αυτοκράτορες έχασαν τη δύναμή τους. Οι αριστοκράτες απέκτησαν πλούτο και εξουσία. Το κράτος είχε πολλά οικονομικά προβλήματα. Την περίοδο αυτή, όμως, αναπτύχθηκε ιδιαίτερα ο πολιτισμός και η τέχνη. Η Κωνσταντινούπολη και η πόλη του Μυστρά στην Πελοπόννησο ήταν από τα πιο σημαντικά πνευματικά κέντρα της εποχής. Μετά την κατάληψη του Βυζαντίου, πολλοί μορφωμένοι Βυζαντινοί πήγαν στην Ιταλία και βοήθησαν στην **Αναγέννηση**.

B. Η χριστιανική θρησκεία

Ο χριστιανισμός εμφανίζεται τον πρώτο αιώνα μ.Χ. Για κάποιους ρωμαίους αυτοκράτορες οι χριστιανοί ήταν εχθροί του κράτους. Δεν κατάφεραν όμως να εμποδίσουν τη διάδοση του χριστιανισμού.

Στις αρχές του τετάρτου αιώνα, πολλοί κάτοικοι της αυτοκρατορίας ήταν χριστιανοί. Δεν πίστευαν όμως όλοι στο ίδιο δόγμα. Η επίσημη χριστιανική διδασκαλία (**Ορθοδοξία**) διαμορφώθηκε σταδιακά. Οι αυτοκράτορες ενίσχυσαν την Ορθόδοξη Εκκλησία χρηματικά και πολιτικά. Ο χριστιανισμός συνέδεε τους κατοίκους της αυτοκρατορίας. Όσους δεν συμφωνούσαν με τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας τους ονόμασαν **αιρετικούς**. Στους επόμενους αιώνες, οι **αιρέσεις** ήταν ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα για την Αυτοκρατορία, ιδιαίτερα στη Συρία και την Αίγυπτο.

Αργότερα, μια άλλη θρησκευτική διαμάχη δημιούργησε προβλήματα στην Αυτοκρατορία. Η διαμάχη αυτή έγινε για τις εικόνες και γι' αυτό ονομάστηκε **εικονομαχία**. Κάποιοι αυτοκράτορες πίστευαν ότι η δύναμη της εκκλησίας είναι πολύ μεγάλη. Γι' αυτό απαγόρευαν τις εικόνες στις εκκλησίες και έκλεισαν πολλά μοναστήρια. Ο κόσμος αντέδρασε. Η εικονομαχία κράτησε σχεδόν εκατό χρόνια. Στα μέσα του ενάτου αιώνα, η αυτοκράτειρα Θεοδώρα επέτρεψε πάλι τις εικόνες στις εκκλησίες.

Με το τέλος της εικονομαχίας, η Ορθόδοξη Εκκλησία έγινε ακόμη πιο δυνατή. Οι βυζαντινοί αυτοκράτορες ήθελαν να κάνουν χριστιανούς τους κατοίκους των Βαλκανίων και της Ρωσίας και έστειλαν **ιεραπόστολους**. Πίστευαν ότι έτσι οι γειτονικοί λαοί δεν θα

επιτίθενται στο Βυζάντιο και ότι το εμπόριο θα γίνεται πιο εύκολα. Οι επιθέσεις δεν σταμάτησαν. Ο βυζαντινός πολιτισμός όμως επηρέασε πολύ τους λαούς των Βαλκανίων και της Ρωσίας, όταν έγιναν χριστιανοί.

Από τα μέσα του ενάτου αιώνα, η Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και η Εκκλησία της Ρώμης ήρθαν σε σύγκρουση για την αρχηγία στο χριστιανικό κόσμο. Το 1054, οι Εκκλησίες της Ρώμης (καθολική) και της Κωνσταντινούπολης (ορθόδοξη) χωρίστηκαν (**Σχίσμα**). Όταν οι Οθωμανοί Τούρκοι απείλησαν την Κωνσταντινούπολη, συμφώνησαν να ενωθούν. Πολλοί ορθόδοξοι αντέδρασαν και δεν ήθελαν την ένωση με τους καθολικούς. Τελικά, οι Οθωμανοί κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη, και η ένωση των Εκκλησιών δεν έγινε.

Γ. Οι νόμοι και η τέχνη

Η διοίκηση στο Βυζάντιο βασίστηκε στο **ρωμαϊκό δίκαιο**. Η χριστιανική θρησκεία επηρέασε τους νόμους της αυτοκρατορίας. Στις αρχές του έκτου αιώνα, ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός συγκέντρωσε όλους τους νόμους στον **Ιουστινιάνειο Κώδικα**. Το δίκαιο όλων των χωρών της Δυτικής Ευρώπης βασίζεται στον Ιουστινιάνειο Κώδικα.

Η τέχνη στο Βυζάντιο επηρεάστηκε από τη Ρώμη και το χριστιανισμό. Οι χριστιανικοί ναοί έχουν για πρότυπο τα ρωμαϊκά κτίρια. Τον έκτο αιώνα, ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός έχτισε την πιο γνωστή βυζαντινή εκκλησία, την **Αγία Σοφία** στην Κωνσταντινούπολη.

Οι τοιχογραφίες στις βυζαντινές εκκλησίες απεικονίζουν τη ζωή του Χριστού και της Παναγίας και μορφές Αγίων. Οι εικόνες των Αγίων δεν προσπαθούν να δείξουν την πραγματική μορφή των Αγίων, αλλά το πνεύμα τους. Την περίοδο της εικονομαχίας, ζωγράφιζαν στις εκκλησίες σταυρούς, φυτά και ζώα και όχι μορφές Αγίων. Στους τελευταίους αιώνες του Βυζαντίου, οι εικόνες έχουν μεγαλύτερη κίνηση. τα ιερά πρόσωπα έχουν λιγότερο αυστηρά χαρακτηριστικά. Η τέχνη στο Βυζάντιο έρχεται πιο κοντά στην τέχνη της Δυτικής Ευρώπης.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Μέγας Κωνσταντίνος

Η μητέρα του Ελένη ήταν χριστιανή. Κατάλαβε τη σημασία της χριστιανικής θρησκείας για την ενότητα του κράτους. Ίδρυσε την Κωνσταντινούπολη.

Ιουστινιανός

Βασίλευσε τον έκτο αιώνα. Κατέλαβε εδάφη του δυτικού ρωμαϊκού κράτους. Συγκέντρωσε τους παλιούς νόμους στον Ιουστινιάνειο Κώδικα. Έχτισε την εκκλησία της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη.

Ρωμανός ο Μελωδός

Έζησε τον έκτο αιώνα. Καταγόταν από τη Συρία. Ήταν από τους πιο γνωστούς συγγραφείς εκκλησιαστικών ύμνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος

Έζησε τον ένατο αιώνα και ήταν πολύ μορφωμένος. Έγραψε πολλά βιβλία. Στο έργο του περιέλαβε αποσπάσματα από έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας που έχουν χαθεί σήμερα. Όσο ήταν πατριάρχης, έγιναν χριστιανοί οι Βούλγαροι.

Κύριλλος και Μεθόδιος

Μοναχοί από τη Θεσσαλονίκη που έζησαν τον ένατο αιώνα. Δίδαξαν το χριστιανισμό στους Σλάβους και δημιούργησαν το πρώτο αλφάβητο της σλαβικής γλώσσας.

Άννα Κομνηνή

Ήταν κόρη του αυτοκράτορα Αλέξιου Κομνηνού. Ήταν πολύ μορφωμένη. Είναι από τους πιο σημαντικούς ιστορικούς της βυζαντινής περιόδου.

Κωνσταντίνος Παλαιολόγος

Αρχικά ήταν δεσπότης (διοικητής) της Πελοποννήσου στο Μυστρά. Όταν πέθανε ο αδελφός του, έγινε αυτοκράτορας. Υπερασπίστηκε την Κωνσταντινούπολη όταν οι Οθωμανοί Τούρκοι της επιτέθηκαν και σκοτώθηκε στην Άλωση το 1453.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Πατριάρχης: Πατριάρχες ονομάστηκαν οι αρχηγοί της Εκκλησίας στις πιο μεγάλες πόλεις της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (Ρώμη, Κωνσταντινούπολη, Αλεξάνδρεια, Ιερουσαλήμ, Αντιόχεια). Ο πατριάρχης της Ρώμης (πάπας) και της Κωνσταντινούπολης ήταν οι πιο σημαντικοί.

Εικόνες (βυζαντινές): Παραστάσεις του Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων.

Σταυροφόροι: Στρατιώτες από τη Δυτική Ευρώπη που ήθελαν να καταλάβουν την Ιερουσαλήμ και τους Αγίους Τόπους, που κατείχαν οι μουσουλμάνοι.

Εικονομαχία: Η περίοδος από το 726 ως το 843. Οι αυτοκράτορες έβγαλαν τις εικόνες από τις εκκλησίες και προσπάθησαν να περιορίσουν τη δύναμη των μοναχών.

Ιεραπόστολος: Ιερέας που η Εκκλησία στέλνει σε μια ξένη περιοχή για να διδάξει το χριστιανισμό.

Αίρεση: Ομάδα που δεν δέχεται όσα πιστεύει η Ορθόδοξη Εκκλησία. Για παράδειγμα, οι μονοφυσίτες πίστευαν ότι ο Χριστός είναι μόνο θεός. Η Ορθόδοξη Εκκλησία πιστεύει ότι ήταν και θεός και άνθρωπος.

Σχίσμα: Ο χωρισμός της Καθολικής Εκκλησίας της Δύσης από την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ανατολής.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ 19^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ (1821-1897)

1. Περίληψη

Μέχρι τα πρώτα χρόνια του 19^{ου} αιώνα, η Βαλκανική Χερσόνησος ήταν μέρος της **Οθωμανικής Αυτοκρατορίας**. Οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας δεν είχαν όλοι την ίδια θρησκεία και γλώσσα. Ο Σουλτάνος, στην Κωνσταντινούπολη, είχε την εξουσία. Τον 19^ο αιώνα τα πράγματα άλλαξαν. Σε ορισμένες περιοχές της Οθωμανικής

Αυτοκρατορίας οι κάτοικοι επαναστάτησαν και πολέμησαν για την ανεξαρτησία τους. Η **Επανάσταση του 1821** είναι ένας από αυτούς τους πολέμους.

Οι Έλληνες επηρεάστηκαν από τις ιδέες του **Διαφωτισμού** και της Γαλλικής Επανάστασης: α) Κάθε έθνος να έχει το δικό του κράτος · β) Οι πολίτες να είναι ίσοι και ελεύθεροι. Οι έμποροι και οι μορφωμένοι Έλληνες που ζούσαν στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης μετέφεραν τις ιδέες του Διαφωτισμού σε πολλές περιοχές της αυτοκρατορίας. Την ίδια εποχή, οι Έλληνες στο εξωτερικό δημιούργησαν μυστικές οργανώσεις (Φιλική Εταιρεία) και προετοίμασαν την επανάσταση. Ο αγώνας του 1821 ήταν σκληρός και κράτησε πολλά χρόνια. Οι **Μεγάλες Δυνάμεις** και οι λαοί της Ευρώπης (κοινή γνώμη) υποστήριζαν τους Έλληνες (**φιλελληνισμός**).

Τελικά, η Ελληνική Επανάσταση πέτυχε και **το ελληνικό κράτος ιδρύθηκε το 1830** (Συνθήκη του Λονδίνου). Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Λονδίνου, το νέο κράτος θα αποτελούταν από την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα και θα είχε βασιλιά. Πρώτος βασιλιάς των Ελλήνων ήταν ο βαυαρός πρίγκιπας **Όθωνας** (1833). Ωστόσο, οι Έλληνες δεν ήταν ικανοποιημένοι από τα σύνορα του κράτους και το πολίτευμα. Το 1843 οι Έλληνες εξεγέρθηκαν και ζήτησαν **Σύνταγμα**. Το πολίτευμα άλλαξε. Η Ελλάδα από Απόλυτη Μοναρχία έγινε **Συνταγματική Μοναρχία**. Ωστόσο, οι Έλληνες συνέχισαν να αντιδρούν και **έδιωξαν τον Όθωνα** από την Ελλάδα. Το 1864 ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα και βασιλιάς των Ελλήνων έγινε ο **Γεώργιος Α'**, ένας πρίγκιπας της Δανίας. Με το Σύνταγμα του 1864 η Ελλάδα έγινε Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας **Χαρίλαος Τρικούπης** θέλησε να βελτιώσει την οικονομία της χώρας. Έκανε δημόσια έργα και μεταρρυθμίσεις. Το ελληνικό κράτος είχε μεγαλώσει. Οι Έλληνες όμως δεν ήταν ικανοποιημένοι, γιατί πολλοί άλλοι Έλληνες ζούσαν σε εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήθελαν τα εδάφη αυτά να γίνουν μέρος του ελληνικού κράτους (η «**Μεγάλη Ιδέα**») και συνέχισαν τους πολέμους εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

2. Κυρίως Κείμενο

A. Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός

Η Επανάσταση του 1821 εξέφρασε τις ιδέες του **Διαφωτισμού**: α. Κάθε έθνος να έχει το δικό τους κράτος · β. Οι πολίτες να αποφασίζουν ελεύθερα για το μέλλον της χώρας τους. Οι μορφωμένοι Έλληνες και οι έμποροι που ζούσαν στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης πίστευαν στις ιδέες του Διαφωτισμού και θαύμαζαν την αρχαία Ελλάδα. Αυτοί μετέφεραν τις ιδέες του Διαφωτισμού σε περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (**Νεοελληνικός Διαφωτισμός**).

Οι Έλληνες Διαφωτιστές προετοίμασαν την Επανάσταση. Έκαναν μυστικές οργανώσεις στο εξωτερικό (όπως τη **Φιλική Εταιρεία**) και συγκέντρωσαν χρήματα και όπλα. Βοήθησαν τους κατοίκους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας να μορφωθούν και προσπαθούσαν να τους πείσουν να επαναστατήσουν.

Ωστόσο, οι Έλληνες Διαφωτιστές δεν συμφωνούσαν σε όλα. Διαφωνούσαν για τη γλώσσα του ελληνικού κράτους (**γλωσσικό ζήτημα**). Κάποιοι πίστευαν ότι οι Έλληνες πρέπει να μιλούν μια γλώσσα πιο κοντά στα αρχαία ελληνικά

(«καθαρεύουσα»), γιατί είναι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων. Άλλοι πίστευαν ότι στην Ελλάδα πρέπει να μιλούν τη γλώσσα που μιλάει ο κόσμος κάθε μέρα («δημοτική»). Όταν ιδρύθηκε το ελληνικό κράτος, οι Έλληνες συνέχισαν να διαφωνούν για τη γλώσσα του κράτους.

Β. Η Επανάσταση του 1821

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, η Βαλκανική Χερσόνησος αιώνα ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο Σουλτάνος, στην Κωνσταντινούπολη, είχε την εξουσία. Οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας είχαν διαφορετική θρησκεία και γλώσσα. Τον 19^ο αιώνα τα πράγματα άλλαξαν. Οι χριστιανοί που ζούσαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία επαναστάτησαν. Η **Επανάσταση του 1821 (η επέτειος της είναι στις 25 Μαρτίου) οδήγησε το 1830 στην ίδρυση του ελληνικού κράτους με τη συμφωνία των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία).**

Η Επανάσταση ξεκίνησε στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Μετά εξαπλώθηκε στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα και στη συνέχεια στην Κρήτη, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο. Οι Έλληνες πολέμησαν σκληρά στη στεριά και τη θάλασσα. Πρώτα απελευθέρωσαν την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και ορισμένα νησιά του Αιγαίου. Εκεί προσπάθησαν να οργανώσουν πολιτικούς θεσμούς. Διαφωνούσαν όμως μεταξύ τους. Οι κύριοι ήρωες της επανάστασης ήταν: ο **Οδυσσεύς Ανδρούτσος, ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Μάρκος Μπότσαρης.**

Στην αρχή οι Έλληνες κέρδιζαν (1821-1824). Μετά όμως άρχισαν να χάνουν. Αρχικά οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν εχθρικές. Ωστόσο, ο λαός (κοινή γνώμη) στην Ευρώπη υποστήριζε τους Έλληνες (**φιλελληνισμός**). Έτσι, αργότερα, οι Μεγάλες Δυνάμεις άλλαξαν στάση και βοήθησαν πολύ τους Έλληνες να κερδίσουν. Στη ναυμαχία του Ναβαρίνου το 1827, οι στόλοι της Αγγλίας, της Ρωσίας και της Γαλλίας νίκησαν τον οθωμανικό στόλο.

Γ. Η ίδρυση του Ελληνικού Βασιλείου και οι πολιτικές αντιπαραθέσεις

Το ελληνικό κράτος δημιουργήθηκε το **1830** με την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και κάποια νησιά του Αιγαίου. Οι Έλληνες δεν ήταν ικανοποιημένοι από τα σύνορα του νέου κράτους. Επίσης δεν συμφωνούσαν για το πώς θα διοικηθεί η Ελλάδα. Πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας ήταν ο **Ιωάννης Καποδίστριας**. Ο Καποδίστριας έφτασε στην Ελλάδα το 1828 και κυβέρνησε αυταρχικά. Το 1831 οι πολιτικοί του αντίπαλοι τον δολοφόνησαν. Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, οι Μεγάλες Δυνάμεις επέλεξαν τον βασιλιά **Όθωνα** για βασιλιά των Ελλήνων. Ο Όθωνας έφτασε στην Ελλάδα το 1833 μαζί με βαναρούς αξιωματούχους και κυβέρνησε απολυταρχικά.

Ο Όθωνας και οι αξιωματούχοι του (1833-1862) προσπάθησαν να οργανώσουν το κράτος και τους θεσμούς. Έκαναν την **Αθήνα πρωτεύουσα** του κράτους και έκτισαν πολλά δημόσια κτίρια. Οργάνωσαν τον εθνικό στρατό. Ίδρυσαν το Πανεπιστήμιο. Οι βαναροί αξιωματούχοι ήθελαν να κάνουν την Ελλάδα όπως τα άλλα κράτη της Ευρώπης (συγκεντρωτικό κράτος). Ωστόσο, οι Έλληνες διαφωνούσαν με τους βαναρούς αξιωματούχους. Ο Όθωνας ήταν αυταρχικός και ο

λαός δεν ήταν ικανοποιημένος. Στις 3 Σεπτεμβρίου του 1843 η στρατιωτική φρουρά των Αθηνών επαναστάτησε και ζήτησε **Σύνταγμα**. Ο Όθωνας και οι Μεγάλες Δυνάμεις αναγκάστηκαν να δώσουν στο λαό Σύνταγμα. Ο Όθωνας είχε πλέον λιγότερες εξουσίες. Το πολίτευμα έγινε **Συνταγματική Μοναρχία**.

Μετά το Σύνταγμα του 1844, οι πολιτικές αντιθέσεις συνεχίστηκαν. Το 1862 ο Όθωνας αναγκάστηκε να φύγει από την Ελλάδα. Το 1864 βασιλιάς της Ελλάδας έγινε ο **Γεώργιος Α΄**, ένας πρίγκιπας της Δανίας. Την ίδια χρονιά ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα και **τα σύνορα της Ελλάδας μεγάλωσαν**: τα Επτάνησα έγιναν ελληνικά. Με το Σύνταγμα του 1864 η Ελλάδα έγινε **Βασιλευόμενη Δημοκρατία**. Το 1875 το πολίτευμα έγινε πιο δημοκρατικό. Στο εξής το κόμμα που έπαιρνε την πλειοψηφία στη Βουλή σχημάτιζε κυβέρνηση. Το 1881 τα σύνορα της Ελλάδας μεγάλωσαν: η **Θεσσαλία και η Άρτα** έγιναν ελληνικές. Ωστόσο, οι Έλληνες εξακολουθούσαν να θέλουν μεγαλύτερα σύνορα. Πολλοί άλλοι Έλληνες ζούσαν σε εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήθελαν τα εδάφη αυτά να γίνουν μέρος της Ελλάδας (η «**Μεγάλη Ιδέα**»).

Δ. Η ελληνική οικονομία και η πολιτική στα τέλη του 19^{ου} αιώνα

Η ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν αργά. Οι περισσότεροι κάτοικοι του ελληνικού κράτους τον 19^ο αιώνα ήταν **αγρότες**. Τα προβλήματα των αγροτών (το «**αγροτικό ζήτημα**») ήταν το κύριο κοινωνικό πρόβλημα. Οι αγρότες δεν είχαν γη να καλλιεργήσουν και ζητούσαν να τους μοιράσουν τα «εθνικά κτήματα». Τα «εθνικά κτήματα» ήταν οι εκτάσεις που είχαν αφήσει πίσω τους οι Οθωμανοί, όταν έφυγαν από την Ελλάδα. Το 1871 κάποιοι αγρότες που δεν είχαν γη πήραν μέρος των «εθνικών κτημάτων». Πρωτεύουσα της Ελλάδας ήταν η Αθήνα. Βιομηχανία είχαν κυρίως ο Πειραιάς, το Λαύριο και η Ερμούπολη της Σύρου. Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, χιλιάδες Έλληνες μετανάστευσαν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι Έλληνες που ζούσαν στο εξωτερικό ήταν πολύ σημαντικοί για την οικονομία και την πολιτιστική ζωή στην Ελλάδα.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας **Τρικούπης** (1832-1896) προσπάθησε να εκσυγχρονίσει το ελληνικό κράτος. Ξεκίνησε μεγάλα έργα: άνοιξε τη διώρυγα της Κορίνθου και επέκτεινε το σιδηρόδρομο. Αυτά τα έργα βοήθησαν τη χώρα να αναπτυχθεί. Όμως χρειαζόταν χρήματα. Γι' αυτό, ο Τρικούπης επέβαλε περισσότερους φόρους και πήρε μεγάλα δάνεια από το εξωτερικό. Τελικά, το 1893, η Ελλάδα **χρεοκόπησε**. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα το ελληνικό κράτος είχε μεγαλώσει. Όμως πολλοί Έλληνες συνέχιζαν να θέλουν μεγαλύτερα σύνορα. Το 1897 η Ελλάδα πολέμησε με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ηττήθηκε. Μετά την ήττα του 1897, οι Έλληνες ήταν δυσαρεστημένοι με το βασιλιά και τους πολιτικούς.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Διαφωτισμός: κίνημα που ζητάει: οι άνθρωποι να είναι ελεύθεροι, ίσοι και να σκέφτονται ελεύθερα· το κράτος να είναι δημοκρατικό και δίκαιο· οι πολίτες να εκπαιδεύονται. Ο Διαφωτισμός αναπτύσσεται τον 18^ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Επηρεάζει τα απελευθερωτικά κινήματα και τις εθνικές επαναστάσεις, π.χ. την Επανάσταση του 1821.

Φιλελληνισμός: το κίνημα που υποστηρίζει τον ελληνικό αγώνα για ανεξαρτησία. Αναπτύσσεται στις χώρες της Ευρώπης. Πολλοί ευρωπαίοι πολίτες στηρίζουν οικονομικά τον ελληνικό αγώνα. Αρκετοί Ευρωπαίοι έρχονται στην Ελλάδα για να αγωνιστούν. Ο πιο διάσημος είναι ο άγγλος ποιητής Λόρδος Βύρωνας, που πέθανε στο Μεσολόγγι το 1824.

Το Σύνταγμα: περιγράφει το πολίτευμα ενός κράτους. Στην Ελλάδα τα πρώτα Συντάγματα συντάσσονται κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Η Ελλάδα δεν έχει Σύνταγμα όταν ο Όθωνας είναι βασιλιάς. Οι Έλληνες επαναστατούν το 1843 και ζητούν Σύνταγμα. Το πολίτευμα της Ελλάδας γίνεται Συνταγματική Μοναρχία. Το 1864 ψηφίζεται νέο Σύνταγμα και το πολίτευμα της Ελλάδας γίνεται Βασιλευόμενη Δημοκρατία.

Γλωσσικό Ζήτημα: η διαμάχη για την επίσημη γλώσσα του νέου ελληνικού κράτους. Οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν δύο γλώσσες: την «καθαρεύουσα», που είναι πιο κοντά στα αρχαία ελληνικά, και τη «δημοτική», που μιλούν οι άνθρωποι στην καθημερινότητά τους. Για δεκαετίες, η καθαρεύουσα είναι η γλώσσα του σχολείου και της διοίκησης. Πολλοί διανοούμενοι και πολιτικοί ζητούν η γλώσσα στην Ελλάδα να είναι μία, η δημοτική.

Μεγάλη Ιδέα: η ιδέα ενός μεγάλου ελληνικού κράτους, που να περιλαμβάνει όλους τους Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ιδέα αυτή ήταν πολύ δημοφιλής μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή, το 1922. Οδήγησε σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς και πολέμους.

Ο 20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

1. Περίληψη

Στις αρχές του 20ού αιώνα η πολιτική κατάσταση ήταν δύσκολη στην Ελλάδα. Η Ελλάδα είχε χάσει στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Η οικονομική κατάσταση ήταν κακή. Το 1909, μετά το στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί, ο **Ελευθέριος Βενιζέλος** έγινε πρωθυπουργός. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είναι ένας από τους σημαντικότερους πολιτικούς στην Ελλάδα του 20ού αιώνα. Έμεινε στην ιστορία για τη συμμετοχή της Ελλάδας στους **Βαλκανικούς Πολέμους** (1912-1913). Η Ελλάδα νίκησε στους πολέμους και διπλασίασε τα εδάφη και τον πληθυσμό της. Μετά το 1913, η **Μακεδονία, η Ήπειρος, πολλά νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη** έγιναν μέρος του ελληνικού κράτους.

Στον **Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο** (1914-1918) η Ελλάδα συμμετείχε με την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία (τις δυνάμεις της Αντάντ). Η συμμαχία αυτή ήταν επιλογή του Βενιζέλου. Όμως ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και οι οπαδοί του διαφώνησαν και ήθελαν η Ελλάδα να μείνει ουδέτερη (**Εθνικός Διχασμός**).

Στο τέλος του πολέμου η Ελλάδα ήταν με τη μεριά των νικητών. Η Ελλάδα διεκδίκησε εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Έλληνες πίστεψαν ότι η **Μεγάλη Ιδέα** θα γίνει πραγματικότητα. Οι σύμμαχοι έδωσαν στην Ελλάδα τη διοίκηση της Σμύρνης. Ο ελληνικός στρατός έφτασε στη Σμύρνη το 1919.

Το **1922** οι Έλληνες πολέμησαν με τους Τούρκους στη Μικρά Ασία και έχασαν. Μετά την ήττα, οι Έλληνες της Μικράς Ασίας αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους. Χιλιάδες Έλληνες αιχμαλωτίστηκαν και σκοτώθηκαν (**Μικρασιατική Καταστροφή**). Η Μικρασιατική Καταστροφή ήταν πολύ σημαντική για την Ελλάδα. Εκατοντάδες χιλιάδες **πρόσφυγες** μετανάστευσαν στην Ελλάδα. Η κοινωνία, η οικονομία και η πολιτική στην Ελλάδα άλλαξαν.

Τη δεκαετία του 1930 τα προβλήματα στην πολιτική και την οικονομία μεγάλωσαν. Το 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς επέβαλε **δικτατορία**. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, η Ελλάδα μπήκε στον **Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το 1940**. Στις 28 Οκτωβρίου του 1940 η Ιταλία επιτέθηκε στην Ελλάδα. Ο ελληνικός στρατός νίκησε τον ιταλικό. Όμως, το 1941, οι Γερμανοί επιτέθηκαν στην Ελλάδα και νίκησαν. Από το 1941 έως το 1944 οι Γερμανοί κατείχαν την Ελλάδα (η **Κατοχή**). Οι Έλληνες πεινούσαν και διώκονταν. Οι περισσότεροι έλληνες Εβραίοι σκοτώθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Ναζί.

Ο ελληνικός λαός αντιστάθηκε (**Αντίσταση**). Οι Έλληνες προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν την πείνα και τις ιταλικές, γερμανικές και βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής. Όταν ο πόλεμος τελείωσε, ο λαός ήλπιζε σε ειρήνη, ανάπτυξη και πρόοδο. Όμως οι Έλληνες δεν συμφωνούσαν για το μέλλον της χώρας και έγινε **Εμφύλιος Πόλεμος** (1946-1949).

Στο τέλος του Εμφυλίου Πολέμου η Ελλάδα είχε μεγάλα προβλήματα. Η κατάσταση στην οικονομία και την πολιτική ήταν δύσκολη. Χωριά είχαν ερειπωθεί. Υπήρχε φτώχεια και ανεργία. Χιλιάδες αγρότες πήγαιναν στις πόλεις για να βρουν δουλειά και μια καλύτερη ζωή. Πολλοί μετανάστευσαν σε άλλες χώρες. Η οικονομία άρχισε να αναπτύσσεται στα τέλη της δεκαετίας του 1950. Όμως, μόνο μετά το 1974 η Ελλάδα αντιμετώπισε τα προβλήματα αυτά.

Στις 21 Απριλίου του 1967 έγινε **δικτατορία**, και χιλιάδες άνθρωποι φυλακίστηκαν. Το 1974 οι Τούρκοι εισέβαλαν στην Κύπρο. Αυτό είχε μεγάλες συνέπειες (**Κυπριακό**). Ο ελληνικός λαός αντιστάθηκε και έριξε τη δικτατορία (1974). Μετά το 1974, στην Ελλάδα επικράτησε οριστικά η **δημοκρατία**. Η Ελλάδα έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ).

2. Κυρίως Κείμενο

A. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και η επέκταση του ελληνικού κράτους

Οι δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα ήταν πολύ σημαντικές για την Ελλάδα. Τη δεκαετία του 1890 υπήρχε **οικονομική κρίση**. Ο πόλεμος του 1897 είχε πολλές συνέπειες. Η πολιτική και κοινωνική κατάσταση ήταν δύσκολη. Το 1909 έγινε ένα στρατιωτικό κίνημα (το **Κίνημα στο Γουδί**), και το 1910 ο **Ελευθέριος Βενιζέλος** έγινε πρωθυπουργός.

Ο Βενιζέλος ήταν ένας νέος πολιτικός από την Κρήτη. Έγινε γνωστός από το κίνημα των Κρητικών που ζητούσαν **να ενωθεί η Κρήτη** με την Ελλάδα. Ο Βενιζέλος έκανε σημαντικές αλλαγές: μοίρασε γη σε αγρότες που δεν είχαν (αγροτική μεταρρύθμιση), ψήφισε νόμους υπέρ των εργατών και βελτίωσε την εκπαίδευση. Ο Βενιζέλος είχε επιτυχίες και στην εξωτερική πολιτική. Γι' αυτό και είναι ένας από τους μεγάλους πολιτικούς του 20ού αιώνα.

Στα χρόνια των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913) ο Βενιζέλος ήταν πρωθυπουργός της Ελλάδας. Την άνοιξη του 1912 η Ελλάδα και οι σύμμαχοί της στα

Βαλκάνια (Σερβία, Μαυροβούνιο, Βουλγαρία) πολέμησαν εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτός ο πόλεμος ονομάστηκε **Πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος**. Το 1913 ακολούθησε ο **Δεύτερος Βαλκανικός Πόλεμος**. Αυτή τη φορά η Ελλάδα συμάχησε με τη Σερβία εναντίον της Βουλγαρίας. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία διαλύταν, και κάθε χώρα ήθελε να μεγαλώσει τα σύνορά της. Το 1913 οι Βαλκανικοί Πόλεμοι τελείωσαν. Η Ελλάδα **είχε διπλασιάσει τα εδάφη της και τον πληθυσμό της**. Η Μακεδονία, η Ήπειρος, πολλά νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη ήταν πλέον ελληνικά εδάφη.

B. Η Μικρασιατική Καταστροφή και η εγκατάσταση των προσφύγων

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι έληξαν το 1913, και το 1914 ξεκίνησε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Ο πρωθυπουργός Βενιζέλος ήθελε η Ελλάδα να συμμαχήσει με την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία, τις δυνάμεις της Αντάντ. Όμως ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος πίστευε ότι θα νικήσουν οι Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Βουλγαρία, Οθωμανική Αυτοκρατορία) και ήθελε η Ελλάδα να μείνει ουδέτερη. Οι Έλληνες διχάστηκαν (**Εθνικός Διχασμός**). Ο Εθνικός Διχασμός επηρέασε την πολιτική στην Ελλάδα μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο Βενιζέλος κατάφερε το 1917 να επικρατήσει. Έτσι, στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα ήταν με την πλευρά των δυνάμεων της Αντάντ. Ο ελληνικός στρατός συμμετείχε σε μάχες στα Βαλκάνια. Στο τέλος του πολέμου, η Ελλάδα ήταν με το μέρος των νικητών.

Οι νικητές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου μοίρασαν τα εδάφη των χαμένων. Με τη Συνθήκη των Σεβρών (1920) η Οθωμανική Αυτοκρατορία διαλύθηκε, και η Ελλάδα πήρε εδάφη της. Οι Έλληνες πίστεψαν ότι η **Μεγάλη Ιδέα** θα γίνει πραγματικότητα. Οι σύμμαχοι έδωσαν στην Ελλάδα τη διοίκηση της Σμύρνης στη Μικρά Ασία. Το 1919 ο ελληνικός στρατός έφτασε στη Σμύρνη. Όμως ο Βενιζέλος έχασε στις εκλογές το 1920. Η νέα κυβέρνηση αποφάσισε να συνεχίσει τον πόλεμο εναντίον της Τουρκίας. Στην Τουρκία, ο Μουσταφά Κεμάλ οργάνωσε τον τουρκικό στρατό και κέρδισε τους Έλληνες (**Μικρασιατική Καταστροφή**). Η Μικρασιατική Καταστροφή υπήρξε μία από τις σημαντικότερες στιγμές της ελληνικής ιστορίας του 20ού αιώνα.

Το **1922** εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους. Χιλιάδες άλλοι Έλληνες αιχμαλωτίστηκαν ή σκοτώθηκαν. Το **1923**, με τη Συνθήκη της Λωζάνης, η Ελλάδα και η Τουρκία αντάλλαξαν πληθυσμούς: Οι ορθόδοξοι χριστιανοί της Τουρκίας (εκτός από αυτούς της Κωνσταντινούπολης) ήρθαν στην Ελλάδα και οι μουσουλμάνοι της Ελλάδας (εκτός από αυτούς της Δυτικής Θράκης) πήγαν στην Τουρκία. Η Ελλάδα έχασε πολλά από τα εδάφη που κέρδισε με τη Συνθήκη των Σεβρών. Μετά το 1922, οι Έλληνες έπαψαν να ελπίζουν ότι τα σύνορα θα μεγαλώσουν (Μεγάλη Ιδέα). Ο λαός ήταν οργισμένος με το βασιλιά. Έτσι, το 1924, στην Ελλάδα το πολίτευμα άλλαξε σε **δημοκρατία** (Αβασίλευτη Δημοκρατία).

Στην κοινωνία και την οικονομία πολλά πράγματα άλλαξαν. Οι περισσότεροι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στη Βόρεια Ελλάδα και τις μεγάλες πόλεις. Το κράτος έδωσε στους πρόσφυγες γη για να κάνουν μια νέα αρχή στη ζωή τους. Στις πόλεις οι πρόσφυγες βοήθησαν τη βιομηχανία. Την ίδια περίοδο οι εργάτες έκαναν απεργίες και ζητούσαν περισσότερα δικαιώματα (**συνδικαλισμός**).

Η περίοδος μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ονομάζεται **Μεσοπόλεμος** (1923-1940). Στην Ελλάδα υπήρχαν πολλά προβλήματα, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά.

Γ. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, η Αντίσταση και ο Εμφύλιος Πόλεμος

Το 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς επέβαλε **δικτατορία** (δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου). Η δικτατορία του Μεταξά έμοιαζε με τα φασιστικά καθεστώτα της Ευρώπης.

Στην Ευρώπη ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε ξεκινήσει. Ο Μεταξάς προσπάθησε να προετοιμάσει την Ελλάδα για τον πόλεμο. Την 28^η Οκτωβρίου η Ιταλία έστειλε τελεσίγραφο στην Ελλάδα. Απαιτούσε να μπει στην Ελλάδα ο ιταλικός στρατός. Ο Ιωάννης Μεταξάς απάντησε «**Όχι**». Η **28^η Οκτωβρίου** είναι Εθνική Γιορτή, γιατί οι Έλληνες τιμούν τους χιλιάδες στρατιώτες που πολέμησαν κατά της φασιστικής επίθεσης.

Στις 28 Οκτωβρίου του 1940 η Ιταλία επιτέθηκε στην Ελλάδα. Οι Έλληνες νίκησαν τους Ιταλούς. Αυτό ήταν πολύ σημαντικό, γιατί όλος ο κόσμος είδε ότι οι φασιστικές δυνάμεις δεν είναι ανίκητες. Όμως το 1941 οι Γερμανοί επιτέθηκαν στην Ελλάδα, νίκησαν και μπήκαν στην Αθήνα.

Από το 1941 μέχρι το 1944 η Ελλάδα ήταν υπό **Κατοχή**. Οι κατακτητές (Ιταλοί, Γερμανοί, Βούλγαροι) χώρισαν την Ελλάδα σε τρία μέρη. Στις πόλεις ο λαός πεινούσε. Χιλιάδες άνθρωποι πέθαναν από την πείνα. Οι κατακτητές κρατούσαν τα τρόφιμα για τους γερμανούς στρατιώτες και σκότωναν όσους αντιστέκονταν. Οι περισσότεροι Έλληνες Εβραίοι σκοτώθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Οι Έλληνες αντιστάθηκαν (**Αντίσταση**). Οι αντιστασιακοί πήραν τα όπλα, οργάνωσαν συσσίτια και τιμωρούσαν τους συνεργάτες των κατακτητών. Η Αντίσταση δημιούργησε ελπίδα στους Έλληνες για ειρήνη και δημοκρατία μετά το τέλος του πολέμου.

Ωστόσο, μετά το τέλος του πολέμου, οι Έλληνες διαφωνούσαν έντονα για το μέλλον της χώρας (το πολίτευμα). Το 1946 ξεκίνησε ο **Εμφύλιος Πόλεμος**.

Ο Εμφύλιος πόλεμος κράτησε τρία χρόνια. Η Αριστερά έχασε. Η χώρα είχε καταστραφεί. Χωριά είχαν ερημώσει. Η οικονομία ήταν σε πολύ κακή κατάσταση. Πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν σε άλλη πόλη ή άλλη χώρα. Οι ηττημένοι του Εμφυλίου μετανάστευσαν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (πολιτικοί πρόσφυγες). Αυτοί που έμειναν είχαν πολλά προβλήματα (διώξεις, διακρίσεις) μέχρι τη δεκαετία του 1980.

Δ. Η Μεταπολεμική Περίοδος

Τη δεκαετία του 1950 η Ελλάδα άρχισε να αναπτύσσεται. Πήρε δάνεια από το εξωτερικό. Έγιναν μεγάλα έργα. Όμως χιλιάδες αγρότες έφυγαν από τα χωριά τους και πήγαν στις πόλεις να βρουν δουλειά. Πολλοί έφυγαν **μετανάστες** σε άλλες χώρες.

Στην πολιτική και στην κοινωνία υπήρχαν ακόμη μεγάλα προβλήματα. Ο βασιλιάς παρενέβαινε στην πολιτική. Ο κόσμος αντέδρασε. Το 1965 χιλιάδες

διαδηλωτές κατέβηκαν στους δρόμους της Αθήνας. Ζητούσαν δημοκρατία και ο βασιλιάς να σέβεται το Σύνταγμα.

Στις 21 Απριλίου του 1967 έγινε **δικτατορία** (1967-1974). Το κοινοβούλιο έκλεισε και χιλιάδες άνθρωποι φυλακίστηκαν. Η δικτατορία έκανε πολύ κακό στην Ελλάδα. Οι άνθρωποι δεν ήταν ελεύθεροι. Η δικτατορία απαγόρευε τις πολιτικές και τις πολιτιστικές δραστηριότητες. Την ίδια ώρα στην Ευρώπη γίνονταν μεγάλες αλλαγές.

Τον Νοέμβριο του 1973 οι φοιτητές μπήκαν στο **Πολυτεχνείο**. Αντιστέκονταν στον αυταρχισμό και διεκδικούσαν έναν καλύτερο κόσμο. Ζητούσαν να γίνει δημοκρατία. Το σύνθημά τους ήταν: «ψωμί-παιδεία-ελευθερία». Το βράδυ της 17^{ης} Νοεμβρίου ο στρατός μπήκε στο Πολυτεχνείο. Στην Ελλάδα η **17^η Νοέμβρη** είναι εθνική επέτειος.

Τον Ιούλιο του 1974 η δικτατορία έπεσε, γιατί οι Έλληνες αντιδρούσαν και οι ξένες κυβερνήσεις δεν αναγνώριζαν την ελληνική. Λίγο πριν πέσει η δικτατορία, οι Τούρκοι εισέβαλαν στην **Κύπρο** και το νησί χωρίστηκε στα δύο. Το 1974 οι Έλληνες αποφάσισαν να καταργήσουν τη Βασιλεία. Από τότε στην Ελλάδα υπάρχει δημοκρατία και δεν υπάρχει πια πρόβλημα με το πολίτευμα («πολιτειακό ζήτημα»).

Ε. Η Μεταπολίτευση: Δημοκρατία και Ευρώπη

Η περίοδος μετά το 1974 ονομάζεται **Μεταπολίτευση**. Μετά το 1974, στην Ελλάδα υπάρχει πολιτική σταθερότητα. Ο λαός επιλέγει ελεύθερα με εκλογές την κυβέρνηση. Τα δικαιώματα των πολιτών προστατεύονται. Αναπτύχτηκε το κοινωνικό κράτος (δημόσια υγεία, δημόσια εκπαίδευση, κ.ά.). Η δημοτική γλώσσα έγινε η επίσημη γλώσσα του κράτους. Η τοπική αυτοδιοίκηση και η εκπαίδευση έγιναν πιο δημοκρατικές.

Μετά το 1974, οι ελληνικές κυβερνήσεις προσπάθησαν να εντάξουν την Ελλάδα στην **Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, τη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση**. Πίστευαν ότι η Ευρώπη θα βοηθήσει την ελληνική οικονομία και θα προστατέψει τα ελληνικά σύνορα. Το 1981 η Ελλάδα έγινε το 12^ο μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Εθνικός Διχασμός: ο χωρισμός της ελληνικής κοινωνίας ανάμεσα στους υποστηρικτές του Βενιζέλου και τους οπαδούς του βασιλιά Κωνσταντίνου. Ο Διχασμός αρχίζει το 1915 με τη σύγκρουση για τη στάση της Ελλάδας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο Εθνικός Διχασμός είχε πολύ σημαντικό ρόλο στην πολιτική πορεία της Ελλάδας.

Μικρασιατική Καταστροφή: η ήττα του ελληνικού στρατού στον πόλεμο με την Τουρκία το 1922 οδήγησε στον βίαιο ξεριζωμό των Ελλήνων της Μικράς Ασίας. Η Μικρασιατική Καταστροφή σήμανε το τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Οι εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά το 1922 άλλαξαν την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή.

Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949): η ένοπλη σύγκρουση μεταξύ του Κυβερνητικού Εθνικού Στρατού και του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας που οργανώθηκε από κομμουνιστές. Ο Εμφύλιος πόλεμος κράτησε τρία χρόνια. Μετά από μάχες και μεγάλες καταστροφές, οι Αριστεροί ηττήθηκαν. Η Μεγάλη Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες βοήθησαν τον Κυβερνητικό Στρατό. Ο Εμφύλιος Πόλεμος είχε καταστροφικές συνέπειες για την Ελλάδα.

Κυπριακό: Η Κύπρος ήταν βρετανική αποικία μέχρι το 1960. Έγινε ανεξάρτητη ύστερα από ένοπλο αγώνα και διπλωματικές πιέσεις. Το 1974 η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο. Η χώρα χωρίστηκε στα δύο. Η ελληνική εξωτερική πολιτική επηρεάστηκε από αυτό που συνέβη στην Κύπρο.